

Linda Piknerová, David Šanc a kol.: Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému.

1. vydání. Praha: Dokořán, 2014, 262 stran, ISBN 978-80-7363-679-1 (signatura knihovny ÚMV 60 783).

Téma „nových mocností“ patří v zahraničí k oblíbeným otázkám posledních let, v českém prostředí však mnoho publikací věnujících se uceleně této problematice dosud vydáno nebylo. Proto lze knihu *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* považovat za jednoznačně přínosnou. Kolektiv mladých autorů působících převážně na Západočeské univerzitě v Plzni v ní představuje jmenované státy a analyzuje jejich postavení v mezinárodních vztazích na počátku 21. století. Publikace byla vydána v rámci grantového projektu autorského týmu a za podpory Orientálního ústavu Akademie věd.

Kniha je rozdělena do devíti kapitol. První tři včetně předmluvy jsou věnovány obecné problematice nových mocností. Následuje pět případových studií, které analyzují vybrané nové mocnosti a jejich postavení v současném mezinárodním systému, a závěr.

V předmluvě editoři Linda Piknerová a David Šanc podrobně zdůvodňují výběr států pro jednotlivé případové studie. Kromě Číny, Indie a Brazílie, jež jsou považovány za „klasické“ nové mocnosti, se autoři rozhodli do analýz zahrnout Indonésii a Jihoafrickou republiku (JAR), ačkoliv by tento výběr mohl podle nich zahrnovat i další státy, jako například Rusko, Mexiko, Turecko či Nigérii. Výslednou volbu pak přesvědčivě komentují (s. 9–12).

Linda Piknerová spolu s Anetou Doljakovou napsala i první teoretickou kapitolu o problematice emancipace nových mocností po konci studené války. Autorky detailně charakterizují takzvané nové mocnosti a definují i základy „jiho-jihní spolupráce“, které se pak konkrétně věnují autoři jednotlivých případových studií. Autorky se zabývají i teoretickými aspekty rozvojové pomoci nových mocností a jejich odlišnostmi od rozvojové pomoci „starých mocností“ (tedy převážně zemí Severu). Dobře definují i pojmy „regionální mocnost“ či „střední mocnost“, což je důležité vzhledem k tomu, že tyto koncepty jsou hojně používány v následných případových studiích.

Další kapitola rovněž představuje teoretický rámec analýzy. David Šanc se v ní věnuje tradičním a nastupujícím mocnostem po skončení studené války. Autor zdařile poukazuje na hlavní změny, jimiž prošel mezinárodní systém od konce studené války, a dobře analyzuje, jak tyto změny ovlivnily postavení nových mocností v mezinárodním systému. Pozornost přitom věnuje nejen mezinárodněpolitickým změnám, ale i změnám ekonomickým, demografickým a geopolitickým. Autor stručně a věcně analyzuje i hlavní integrační a dezintegrační procesy, které v tomto období probíhaly, a hodnotí jejich vliv na formování nového mezinárodního systému. Zabývá se i proměnami aktérů mezinárodního systému, zejména rostoucím významem zemí Jihu v novém mezinárodním uspořádání na počátku 21. století.

Převážnou většinu publikace tvoří pět případových studií, které hodnotí proměny postavení vybraných nových mocností v mezinárodním systému v průběhu 20. a na počátku 21. století. V první případové studii Lenka Kudláčková pojednává o Číně, jež je jako nová mocnost všeobecně uznávána. Autorka se nejprve zaměřuje na vývoj postavení Číny v mezinárodním systému od druhé poloviny 20. století a pozornost věnuje zejména kořenům a (mezinárodně)politickým i ekonomickým příčinám čínského růstu. Ve druhé části kapitoly pak shrnuje hlavní faktory ovlivňující současné postavení Číny v mezinárodním systému a zamýšlí se například nad otázkami, zda lze Čínu považovat za velmoc, či regionální mocnost, jaké je postavení Číny v Asii, zejména v regionu jihovýchodní a severovýchodní

Asie, a jaké jsou její vztahy s hlavními aktéry současného mezinárodního systému (USA, Rusko, Indie). Detailněji rozebírá i historii a současnost čínské spolupráce se zeměmi „globálního Jihu“ a zapojení Číny do mezinárodních organizací. Za zajímavé považují i shrnutí čínské angažovanosti v Africe, jež patří k významným aspektům současné čínské zahraniční politiky. K této analýze je připojena i stručná tabulka, nerozumím však tomu, proč jsou uvedené údaje v angličtině, větší smysl by dávalo přeložit tabulku do češtiny. V závěru studie jsou vhodně shrnuty hlavní vnitřní problémy, jimž musí Čína čelit na cestě k tomu, aby se stala novou mocností.

Proměny postavení Indie v uplynulých desetiletích analyzuje následující studie Jiřího Zákravského. Popisuje historii Indie od získání nezávislosti v roce 1947 až po její postavení během studené války a po jejím skončení. Za přínosnou považují zejména část věnovanou současnému postavení Indie v regionu, stručné shrnutí vztahů Indie s okolními státy a dalšími tradičními i novými mocnostmi a mezinárodními organizacemi jak v regionu, tak na globální úrovni a především v rámci OSN. Zejména vztahy s Čínou autor zpracoval velmi kvalitně a dobře ukázal mnoho úrovní (rozdílnost politických systémů, ekonomické vztahy, energetika, působení v Africe atd.), na nichž vzájemné soupeření těchto dvou nových mocností probíhá. Podobně jako v případové studii o Číně je závěr věnován hlavním vnitřním problémům, které by mohly dlouhodobě ohrozit postavení Indie jakožto nové mocnosti.

Latinskou Ameriku reprezentuje analýza Davida Šance zaměřená na Brazílii jako novou mocnost tohoto kontinentu. Šanc opět nejprve analyzuje její vývoj a proměny postavení nejen v rámci Latinské Ameriky, ale v celém mezinárodním systému od druhé poloviny 20. století do současnosti. Autor velmi dobře propojuje vnitropolitický vývoj a demokratizaci v této zemi s proměnami postavení Brazílie v regionu a mezinárodním společenství. Zvláštní pozornost věnuje základním cílům a principům brazilské zahraniční politiky, jejím proměnám za vlády jednotlivých prezidentů od devadesátých let 20. století do současnosti. Podrobně analyzuje rovněž vztahy Brazílie k hlavním mezinárodním organizacím v Latinské Americe (zejména MERCOSUR) a mezinárodním organizacím obecně i proměny jejího postavení v rámci OSN. Stručně pojednává o vnitřních faktorech, které ovlivňují postavení Brazílie v mezinárodním společenství, a také o hlavních vnitřních problémech této země.

Africký kontinent mezi novými mocnostmi reprezentuje Jihoafrická republika ve studii Lindy Piknerové. Ačkoliv JAR není jedinou novou mocností v Africe (úspěšně by se jistě dalo analyzovat kupříkladu i postavení Nigérie jakožto nové mocnosti na tomto kontinentu), autorka přesvědčivě zdůvodňuje, proč lze JAR považovat za africkou novou mocnost. V úvodu se zamýšlí nad vývojem a hlavními změnami, které nastaly v postavení JAR po skončení studené války a po pádu apartheidu. Zvláštní pozornost věnuje proměnám zahraniční politiky JAR po pádu tohoto režimu směrem k demokratizaci, denuklearizaci, angažovanosti v mezinárodních organizacích i dopadům těchto proměn na postavení JAR v Africe i v mezinárodním systému. I zde se autorka zabývá problematikou jiho-jihní spolupráce JAR, například v rámci uskupení BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a JAR) či zapojením JAR do globálního vládnutí, mimo jiné prostřednictvím mezinárodních organizací.

Poslední případová studie Tomáše Petru se navrácí do Asie a zamýšlí se nad postavením Indonésie jako potenciální nové mocnosti. Autor nejprve nastiňuje, jak se proměňovala pozice Indonésie po získání nezávislosti v roce 1949, během studené války a po jejím skončení. Zaměřuje se i na vývoj postavení Indonésie v regionu a její vztahy s hlavními aktéry mezinárodního systému. Zdařile propojuje vnitropolitický a ekonomický vývoj Indonésie s vývojem v regionu jihovýchodní Asie a shrnuje i hlavní faktory, které ovlivňují současné postavení Indonésie v regionu i v mezinárodním systému. Pozornost věnuje též specifickým Indonésie jako nejlidnatějšího muslimského státu. V této souvislosti by bylo vhodné, kdyby u poznámky 16 na straně 151 autor uvedl, kteří analytici jsou podle

něj „přesvědčení, že budoucí vývoj islámu a islámského světa bude za několik desítek let určován na Jávě, nikoliv v Mekce nebo Káhiře“, neboť s tímto odvážným tvrzením jistě nebude souhlasit každý.

Stručný závěr Lindy Piknerové a Davida Šance pak dobře shrnuje hlavní poznatky případových studií a propojuje je s úvodní teoretickou analýzou problematiky nových mocností. Součástí publikace jsou i rejstřík a seznam zkratek umožňující snazší orientaci v publikaci. Seznam zkratek nicméně nezahrnuje všechny použité zkratky. Kupříkladu zkratka GGG použitá na straně 149 v kapitole o Indonésii v seznamu zkratek uvedena není. Navíc je někdy mírně matoucí, že autoři některé zkratky vysvětlují přímo v textu, zatímco jiné pouze v závěrečném seznamu zkratek (viz s. 148 ve studii o Indonésii, kde autor zkratky CIVET či MIST vysvětluje přímo v textu, zatímco zkratky KIA, VISTA či TIMBI použité v tomtéž odstavci nevysvětluje). Rovněž by myslím bylo přehlednější, kdyby se poznámky k jednotlivým kapitolám uváděly přímo na konci jednotlivých analýz, a nikoliv až v závěru publikace, což čtenáři mírně znesnadňuje orientaci v textu. Naopak zájemci o podrobnější informace k jednotlivým tématům jistě ocení detailní seznam českých, a především zahraničních zdrojů, z nichž autoři publikace vycházeli.

Oceňuji, že se autorům jednotlivých případových studií podařilo udržet jednotnou strukturu: nejprve se věnují historickým předpokladům současného postavení jednotlivých analyzovaných aktérů a následně analyzují různé relevantní aspekty ovlivňující současné zapojení analyzovaného státu do „jiho-jížní spolupráce“ i hlavní problémy a výzvy, s nimiž se přitom státy potýkají. Ocenění si zaslouží i schopnost autorů propojit vnitropolitický a ekonomický vývoj jednotlivých zemí s vývojem v regionu a zasadit jej do širšího regionálního kontextu. Některé kapitoly a zejména pak podkapitoly jsou nicméně relativně stručné a působí spíše jako přehledová skripta bez hlubší analýzy souvislostí vzestupu jednotlivých vybraných států v mezinárodním společenství. Například podkapitola „Stíny čínského růstu“ (s. 68) má jen jeden odstavec. Je otázka, zda bylo vůbec nezbytné ji samostatně vyčleňovat. Rovněž až na výjimky chybějí přílohy k analyzované problematice (mapy, tabulky), které by čtenářům pomohly lépe se zorientovat v pojednávané problematice. Celkově publikace sice místy působí spíše jako skripta o vývoji vybraných „zemí Jihu“ od zhruba druhé poloviny 20. století do současnosti (do roku 2014), avšak díky jednotné struktuře a propojení politického i ekonomického vývoje vybraných zemí ji lze doporučit nejen studentům historie, politologie, mezinárodních vztahů, rozvojových studií či regionálních studií, ale také zájemcům o současné dění a novodobou historii „třetího světa“.

Radka Havlová